

Smanjivanje nejednakosti u zdravlju – istraživanje životnog stila Roma

Branislava Belović

Zavod za zdravstveno varstvo Murska Sobota

Sažetak

U Sloveniji živi od 8000 do 10000 pripadnika romske zajednice. Najviše ih je naseljeno u Pomurju. O zdravstvenom stanju i životnom stilu Roma u Sloveniji je bilo poznato malo vjerodostojnih podataka. Jedan od razloga za to je pravna regulativa, koje ne dozvoljava prikupljanje podataka o zdravstvenom stanju po nacionalnoj i etničkoj pripadnosti, a s druge strane, do sada je bilo i premalo istraživanja koja bi osigurala takve podatke.

Presječna pregledna epidemiološka studija (cross-sectional study ili studija prevalencije): “Čimbenici rizika za nezarazne bolesti odraslih pripadnika romske zajednice“ iz 2005./2006. godine je prvo takvo istraživanje među Romima u Sloveniji te je istovjetno istraživanju životnog stila odraslih stanovnika Slovenije, koje se izvodi svake četvrte godine. Istraživanjem smo željeli utvrditi prehrambene navike, tjelesnu aktivnost, navike pušenja i konzumiranja alkohola, korištenje pojedinih zdravstvenih usluga, ocjenu zdravstvenog stanja te uključenost Roma u svojoj zajednici i izvan nje. U romskim naseljima anketirano je 258 odraslih pripadnika romske zajednice u Pomurju u dobi od 20.-64. godine. Rezultati su pokazali izrazito nezdrav životni stil. Rezultati istraživanja poslužili su kao osnova za razvijanje i provođenje programa i aktivnosti promicanja zdravlja Roma. Istraživanje je bilo od izuzetnog značaja i zbog mogućnosti dolaska stručnjaka u sama naselja te upoznavanja sa životom Roma u njihovom okruženju. Preko romskih koordinatora stvorena je partnerska mreža kojom se služimo u provođenju programa i aktivnosti. Izlazak stručnjaka javnog zdravstva na teren povećao je povjerenje i zanimanje stanovnika romskih naselja za aktivnosti promicanja zdravlja koje provodi Zavod za zdravstveno varstvo Murska Sobota sa svojim partnerima.

Ključne riječi: Romi, Pomurje, životni stil, presječna pregledna epidemiološka studija (cross-sectional study ili studija prevalencije) .

Uvod

U Sloveniji živi od 8000 do 10000 pripadnika romske zajednice. Najviše ih je naseljeno u Pomurju. O zdravstvenom stanju i životnom stilu Roma u Sloveniji do sada je bilo poznato malo vjerodostojnih podataka. Jedan od razloga za to je pravna regulativa koja ne dozvoljava prikupljanje podataka o zdravstvenom stanju po nacionalnoj i etničkoj pripadnosti, a s druge strane, do sada je bilo i premalo istraživanja koja bi osigurala takve podatke.

Presječna pregledna epidemiološka studija (cross-sectional study ili studija prevalencije): “Čimbenici rizika za nezarazne bolesti odraslih pripadnika romske zajednice“ iz 2005./2006. godine je prvo takvo istraživanje među Romima u Sloveniji te je istovjetno istraživanju životnog stila među odraslim stanovnicima Slovenije koje se izvodi svake četiri godine (1). Zbog razlika u smrtnosti i pobolu među regijama, istraživanje među odraslim stanovnicima Slovenije se izvodi na nacionalnom i regionalnom nivou. Samo istraživanje je bilo dio plana za smanjivanje nejednakosti u zdravlju u Pomurju (2). Istraživanje među Romima ujedno je bilo osnova za pripremu i provođenje programa za zaštitu i unaprjeđenje zdravlja Roma i smanjivanje nejednakosti u zdravlju, s naglaskom na programe primjerene njihovoj kulturi. (3, 4).

Cilj istraživanja i intervencije na terenu

Istraživanjem smo željeli utvrditi prehrambene navike, tjelesnu aktivnost, navike pušenja i konzumiranja alkohola, korištenje pojedinih zdravstvenih usluga, ocjenu zdravstvenog stanja te uključenost Roma u svojoj zajednici i izvan nje. Također smo željeli na terenu upoznati uvjete u kojima žive Romi. Kao ciljeve smo uključili povezivanje i stvaranje partnerstva sa romskom zajednicom te podizanje informiranosti i motivacije za zdrav način života.

Ciljana populacija

Ciljana populacija su bili odrasli pripadnici romske zajednice u Pomurju u dobi od 20.-64. godine. Uključeno je bilo 258 odraslih Roma iz 18 romskih naselja u Pomurju.

Metode rada

U istraživanju smo koristili upitnik kojega SZO upotrebljava u okviru svojega programa suzbijanja nezaraznih bolesti (CINDI). Upitnik, djelomično prilagođen potrebama istraživanja životnog stila u Sloveniji, uključuje sljedeće skupine podataka: osnovne demografske podatke ispitanika, navike korištenja pojedinih zdravstvenih usluga i ocjenu zdravstvenog stanja, prehrambene navike, pušenje, pijenje alkohola, tjelesnu aktivnost, tjelesnu težinu,

tjelesnu visinu i prometnu sigurnost (5). Za potrebe istraživanja u romskoj populaciji upitnik smo dopunili pitanjima o uključenosti Roma u romsku zajednicu i šire.

Razlog zbog kojeg smo upotrijebili ovaj upitnik je mogućnost uspoređivanja rezultata, odnosno prisutnosti faktora rizika za kronične nezarazne bolesti kod odraslih stanovnika Slovenije /Pomurske regije i pripadnika romske zajednice. Anketiranje su proveli dodatno osposobljeni stručnjaci javnog zdravstva u 18 romskih naselja u Pomurju. Provodili su ga u romskim domovima. To je bila ujedno prilika da uključimo kvalitativnu metodu istraživanja- promatranje sa sudjelovanjem (participant observation) te tako dobijemo dodatne korisne podatke. Odabir uzorka sudionika je bio sljedeći:

Romska sela i zaseoke odabrali smo ždrijebom. U najvećem romskom naselju izabrali smo iz biračkog popisa svaku treću osobu. U ostalim manjim selima i zaseocima smo anketirali u svim domaćinstvima. Nastojali smo da bude zastupljen približno jednak udio žena i muškaraca.

Za analizu prikupljenih podataka koristili smo deskriptivne statističke metode.

Analizirali smo pitanja u kojih je pouzdanost bila velika. Odgovore na ta pitanja smo uspoređivali najprije u cijeloj skupini, a zatim prema spolu, dobi, obrazovanju i naselju u odnosu na više ili manje povoljne uvjete života. Da informacije ne bi bile previše **raspršene** rasporedili smo spol, starost, obrazovanje i naselja u sljedeće kategorije: spol (muškarci, žene); starost (25-30 godina, 31-40 godina, 41-50 godina, 51 godina i više); obrazovanje (nepotpuna osnovna škola, osnovna škola, srednja stručna sprema i više); naselja sa boljim uvjetima života (zidana kuća, sanitarije, dostupnost pitke vode, uređenost naselja, prometna povezanost) te naselja s lošijim uvjetima života. Podaci su obrađeni u programu SPSS- Statistical Package for Social Sciences i prikazani tabelarno.

Anketari su pored intervjuiranja provodili i individualno savjetovanje.

U provođenje istraživanja odnosno intervencije na terenu, također smo uključili Rome. Romski koordinatori u naseljima su pomagali pri informiranju Roma o dolasku anketara, traženju izabranih osoba, predstavljanju problematike naselja i slično. Na taj način smo izgradili partnersku mrežu na terenu koju i danas koristimo u aktivnostima promicanja zdravlja.

Izabrani rezultati

U istraživanje je bilo uključeno 258 Roma (157 žena, 101 muškarac) starijih od 24 godine. 54,8 % ispitanika nema završenu osnovnu školu, 27,6% je završilo osnovnu školu, dok 17,6 % ispitanika ima srednju ili višu školu. Polovica ispitanika živi u naseljima s boljim uvjetima života.

Pušenje je najrašireniji faktor rizika među Romima. Puši 60% ispitanika odnosno 70,4% muškaraca i 50,6% žena. Najveći postotak pušača je u dobnoj skupini od 41-50 godina, a najniži u najstarijoj dobnoj skupini. Postotak pušača je veći među onima sa najnižim obrazovanjem. Ispitanici koji žive u naseljima s boljim uvjetima, puše manje. Većina pušača ne puši više od jedne kutije cigareta dnevno. Ispitanici s nižim obrazovnim statusom te oni koji žive u naseljima s lošijim uvjetima života, češće puše više od jedne kutije cigareta dnevno. U stambenim prostorima ih puši 68 % te su time svi ukućani, od najmlađih do najstarijih, izloženi dimu cigarete.

Učestalost pušenja u stambenim prostorima

		%	
		Ne puši	Puši
UKUPNO		32,2	67,8
SPOL	muškarci	26,0	74,0
	žene	36,1	63,9
DOB	25-30 godina	24,5	75,5
	31-40 godina	31,0	69,0
	41-50 godina	22,1	77,9
	51 godina i više	49,3	50,7
OBRAZOVANJE	nepotpuna osnovna škola	27,9	72,1
	osnovna škola	32,3	67,7
	srednja stručna sprema i više	38,1	61,9
NASELJE	bolji uvjeti života	38,3	61,7
	lošiji uvjeti života	26,0	74,0

Oko 80% pušača željelo bi prestati pušiti. Među njima je mnogo više muškaraca nego žena te starijih osoba. Najmanji postotak ispitanika koji bi željeli prestati pušiti je u dobnoj skupini od 41 -50 godina. Zanimljivo je da je među obrazovanijima najveći postotak onih koji uopće nisu

razmišljali o prestanku pušenja. Stanovnici naselja s boljim uvjetima stanovanja radije bi prestali pušiti nego oni koji žive u naseljima s lošijim uvjetima. Trećinu pušača pretjerano ili uopće ne brinu zdravstvene posljedice pušenja. I ovdje se pokazalo da ispitanike koji žive u naseljima s lošijim uvjetima, manje brinu zdravstvene posljedice pušenja. Zabrinutost je manja kod obrazovanih ispitanika.

Učestalost prisutnosti stresa

		%				
		Nikada	Vrlo rijetko	Povremeno	Često	Svaki dan
UKUPNO		11,7	17,9	32,3	24,9	13,2
SPOL	muškarci	18,8	18,8	29,7	22,8	9,9
	žene	7,1	17,3	34,0	26,3	15,4
DOB	25-30 godina	17,6	21,6	33,3	15,7	11,8
	31-40 godina	8,5	23,9	36,6	21,1	9,9
	41-50 godina	6,0	13,4	38,8	26,9	14,9
	51 godina i više	16,2	13,2	20,6	33,8	16,2
OBRAZOVANJE						
JE	nepotpuna osnovna škola	9,9	11,5	35,1	28,2	15,3
	osnovna škola	15,4	27,7	24,6	20,0	12,3
	srednja stručna sprema ili viša	11,9	28,6	28,6	19,0	11,9
NASELJE	bolji uvjeti stanovanja	8,6	18,0	26,6	28,9	18,0
	lošiji uvjeti stanovanja	14,7	17,8	38,0	20,9	8,5

38% Roma izjavljuje da je pod stresom. Među njima je znatno više žena (41,7%). Učestalost pojave stresa raste sa starošću. Kao uzrok stresa ispitanici su najčešće navodili loše materijalno stanje, probleme u obitelji i usamljenost. Žene češće nego muškarci navode kao uzrok stresa probleme u obitelji i usamljenost. Kod ispitanika starijih od 51 godine je usamljenost kao uzrok stresa na drugom mjestu.

Nije bilo razlika među ispitanicima u odnosu na tip naselja. 44,2% ispitanika savladava stres lako ili uz manji napor. Ispitanici stariji od 40 godina, žene i stanovnici naselja s lošijim uvjetima, navode da teže savladavaju stres.

Samoprocjena trenutnog zdravstvenog stanja

		%				
		Vrlo dobro	Dobro	Srednje	Slabo	Veoma slabo
UKUPNO		8,9	24,8	34,5	26,7	5,0
SPOL	Muškarci	10,9	26,7	39,6	18,8	4,0
	žene	7,6	23,6	31,2	31,8	5,7
DOB	25-30 godina	21,6	47,1	21,6	9,8	
	31-40 godina	11,3	33,8	35,2	16,9	2,8
	41-50 godina	2,9	10,3	47,1	30,9	8,8
	51 godina i više	2,9	13,2	30,9	45,6	7,4
OBRAZOVANJE	Nepotpuna osnovna škola	5,3	18,3	38,2	34,4	3,8
	osnovna škola	10,6	33,3	36,4	13,6	6,1
	Srednja stručna sprema ili viša	19,0	38,1	21,4	14,3	7,1
NASELJE	dobri uvjeti	4,7	24,8	35,7	28,7	6,2
	Lošiji uvjeti	13,2	24,8	33,3	24,8	3,9

31,8% Roma (37,6% žena i 22,8% muškaraca) ocjenjuje svoje trenutno zdravstveno stanje kao slabo ili veoma slabo. Stariji, kao i manje obrazovani ispitanici, također ocjenjuju svoje trenutno zdravstveno stanje kao slabo ili veoma slabo. Zanimljivo je da ispitanici naselja s boljim uvjetima jednako ocjenjuju svoje trenutno zdravstveno stanje kao i oni koji žive u lošijim uvjetima.

Zaključak

Rezultati istraživanja su poslužili kao osnova za razvoj i provođenje programa i aktivnosti promicanja zdravlja kod Roma (program promicanja zdravlja putem romskog radija, aktivnosti promicanja zdravlja romske djece...), pripremu strateških dokumenata (Nacionalni akcijski program za Rome u Republici Sloveniji) te drugih aktivnosti sa svrhom smanjivanja nejednakosti u zdravlju (nacionalne konferencije o zdravlju Roma, tematski okrugli stolovi, sudjelovanje na forumima, okruglim stolovima i drugim susretima koje organiziraju predstavnici Roma u Sloveniji, izrada publikacija i slično) (6,7).

Istraživanje je bilo od izuzetnog značaja i zbog mogućnosti dolaska stručnjaka u sama naselja te upoznavanja sa životom Roma u njihovom okruženju. Preko romskih koordinatora stvorena je partnerska mreža kojom se služimo u provođenju programa i aktivnosti. Dolazak stručnjaka javnog zdravstva na teren povećao je povjerenje i zanimanje stanovnika romskih naselja za aktivnosti promicanja zdravlja koje izvodi Zavod za zdravstveno varstvo Murska Sobota s partnerima. Istovremeno je javnozdravstvenim djelatnicima pružena mogućnost boljeg razumijevanja romske problematike.

Zahvaljujem prof.dr. Lijani Zaletel-Kragelj i doc. dr. Jerneji Farkaš-Lainščak na sugestijama i pomoći u prilagođavanju upitnika za istraživanje životnog stila Roma te statističkoj obradi podataka i komentarima.

Literatura

1. Zaletel-Kragelj L, Fras Z, Maučec-Zakotnik J ured. Tvegana vedenja, povezana z zdravjem in nekatera zdravstvena stanja pri odraslih prebivalcih Slovenije. Ljubljana: CINDI Slovenija, 2004.
2. Belović B, Buzeti T, Krajnc Nikolić T, Vernailen N, Broucke S, Činč M, Zupančič A. Health promotion strategy and action plan for tackling health inequities in strategija za krepitev zdravja in akcijski načrt za zmanjševanje neenakosti v zdravju v pomurski regiji. Murska Sobota: Zavod za zdravstveno varstvo, 2005.
3. Vlada Republike Slovenije. Nacionalni program ukrepov za Rome Republike Slovenije.
http://www.arhiv.uvn.gov.si/fileadmin/uvn.gov.si/pageuploads/pdf_datoteke/Program_ukrepov.pdf
4. Verban Buzeti Z, Belović B. The example of good practice – for better health conditions of Roma in the region of Pomurje, Slovenia. 7th IUHPE European Conference on Health Promotion and Health Education Budapest 18-21 October 2006. Book of abstracts.
5. Zaletel-Kragelj L. Dejavniki tveganja za nenalezljive bolezni pri odraslih prebivalcih Slovenije. Protokol raziskave. Ljubljana: Inštitut za socialno medicino Medicinske fakultete in CINDI-Slovenija, 2001.
6. Ministrstvo za zdravje R Slovenije. Romi in zdravje: zbornik prispevkov nacionalnih konferenc. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje, Sektor za zdravstveno varstvo ogroženih skupin prebivalstva, 2010.
7. Belović B et al. (ured.) Belović B, Krajnc Nikolić T. Dejavniki, ki vplivajo na zdravje Romov v Pomurju. Murska Sobota: Zavod za zdravstveno varstvo, 2011.